

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Велка Александрова Попова – ШУ „Епископ Константин Преславски“, за присъждане на образователната и научна степен **доктор** в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. *Филология*, докторска програма *Български език (Морфология)* към Катедрата по български език, Филологически факултет при ПУ „Паисий Хилендарски”

Автор: Ирена Русева Русева

Тема: „Модалното значение възможност и изразяването му в съвременния български език”

Научен ръководител: доц. д-р Красимира Ангелова Чакърва – ПУ „Паисий Хилендарски“

Общо описание на представените материали

Със заповед № РД-21-1051 от 14.06.2022г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определена за член на научното жури, а на първото заседание на научното жури – за автор на становище по осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Модалното значение *възможност* и изразяването му в съвременния български език” за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. *Филология*, докторска програма *Български език (Морфология)*.

Представеният от Ирена Русева комплект с материали е в пълно съответствие с Чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ. Той съдържа необходимите за процедурата документи. Докторантката е приложила шест отпечатани публикации, които са свързани с проблемите, разисквани в дисертационния труд.

Кратки биографични данни за докторанта

Ирена Русева завършва специалността *Български език и английски език* през 2007г. (бакалавърска степен) и специалността *Превод и интеркултурна комуникация* през 2009г. (магистърска степен), а в периода 2013–2016 г. е редовна докторантка в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Междувременно нейният професионален път преминава през различни активности, а именно: преподавател по английски език в Интер Алианс, гр. Пловдив (2009 г.) и в Британика, гр. Пловдив (2009–2012 г.), преподавател по морфология на съвременния български език в ПУ „Паисий Хилендарски“ (2014–2015 г.), преподавател по английски (превод) в ПУ „Паисий Хилендарски“ (2019), преводач на техническа и друга литература, водене на фирмена кореспонденция в ЕСП – Сервиз ЕООД, гр. Асеновград (от 2016 г.).

Солидното филологическо образование и разнообразният професионален опит са изградили у Ирена Русева умения да работи успешно с различни групи хора, да обработва и систематизира текстова информация, да бъде кооперативна, дисциплинирана и организирана. А тези качества несъмнено са необходими за всеки, който е тръгнал по трудния път на изследовател на езика.

Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Рецензията на дисертационен труд на Ирена Русева е посветен на един много сложен и многолик езиков феномен, а именно модалността. Актуалността на разработвания от докторантката проблем се определя от необходимостта да се преодолее съществуващия в лингвистиката плурализъм в разбирането на тази категория. Във връзка с това опитът на докторантката да представи модалността (и в частност – епистемичната модалност) цялостно и непротиворечиво, може да се определи като успешен и навременен. Същевременно предложеното изследване несъмнено би било добра база както за бъдещи съпоставителни лингвистични разработки.

Познаване на проблема

Ирена Русева има задълбочени теоретични знания в областта на лингвистиката, които умее да прилага за постигане на конкретните научноизследователски задачи. Тя познава отлично съществуващите в традицията и в нашето съвремие значими приноси в областта на разработваната в дисертационния труд проблематика. Благодарение на изключително добрия си лингвистичен усет и на широката си информираност докторантката успява не само да направи адекватен избор на темата на изследването си, но и да открие празните (неработените) полета, на които да се посвети.

Теоретичната подготвеност и изключително задълбоченото познаване на проблема ясно се открояват в подхода на Ирена Русева към прегледа на литературните източници, в който ясно прозират нейната самостоятелност, аналитичност и критичност, а така също и в способността ѝ да интерпретира чуждите позиции в режим на дискусия и да предлага свои оригинални решения.

Характеристика и оценка на дисертационния труд

В съвременната лингвистика понятието за модалност варира в необозримо широко пространство, което довежда някои изследователи до твърде крайни позиции, в които тя е представена като „недоразумение“ или даже като „лингвистичен фантом“. Този своеобразен скептицизъм явно е предизвикан от раздираните от противоречия множество опити да бъде дефинирана тази извънредно сложна категория. Нестихващият интерес към модалността намира израз в натрупаните с десетилетия приноси на редица видни лингвисти, в които са разработвани ключови понятия, в контекста на които са представяни както семантичният обем и функционално-граматическият статус на дадената категория, така и основните средства за нейното изразяване в езика. Същевременно за съвременната лингвистика все още остава характерен плурализъм по отношение на позициите относно природата на модалността като фундаментална езикова категория и средствата за нейното формално изразяване.

В контекста на тези мисли бих искала да изтъкна, че всеки нов принос, насочен към изясняването на сложната природа на модалността, е изключително ценен. Във връзка с това поздравявам докторантката Ирена Русева за избора на темата на дисертацията, която е посветена на този изключително интересен феномен. Тя много точно го мотивира с „острата необходимост от последователна и ясна систематизация на *модалността* в общ план, а в потесен аспект – от неоспоримата потребност да се изследват видовете модални проявления конкретно в съвременния български език“ (стр. 4). При това обемът на разработката е стеснен до разумните граници, свързани с проучване на *възможността*, тъй като това модално значение е много малко проучено в нашата лингвистична традиция в сравнение с други модални семи, като напр. *необходимостта*.

Цялостното впечатление от дисертационния труд „Модалното значение *възможност* и изразяването му в съвременния български език“ е положително. Той се откроява с актуалност и полезност, оригиналност и аналитичност, информативност и стройна композиция, отличен стил на изложението. Уникалността му се състои в това, че за първи път в него е направен опит (и то успешен) да се представи цялостно категорията модалност (и в частност – епистемичната модалност) и в тази панорама скруполюзно прецизно да се разгърне проучването на значението *възможност* и неговите формални изразители в съвременния български език. По този начин този принос надскача тесните граници на конкретните си изследователски цели и се оказва ценен източник на информация за тези, които се занимават с проблемите на модалността в крослингвистична перспектива.

В приноса на Ирена Русева се тематизират интересни и актуални проблеми на модалността. Предвид сложния и многолик характер на тази категория отлично впечатление прави информираността на авторката по темата, която намира формален израз в богатия библиографски списък, който обхваща 203 заглавия, от които 131 са на кирилица и 72 на латиница. Към тази констатация трябва да се добавят и прецизните обзори, които са вградени в самия текст, в които авторката не просто проследява различни концепции, а ги представя в оценъчен план, като определя тяхното място и значение в лингвистичната традиция, а на базата на това извежда и собствените си позиции, в термините на които по-късно в съответната

част предлага своите наблюдения и анализи. Този факт сам по себе си говори за зрелостта и начетеността на докторантката, както и способността ѝ добре да се ориентира в огромната и разнолика литература, посветена на модалността. Всеки, който се е докосвал до тази проблематика като изследовател, не може да не оцени усилията, които Ирена Русева е вложила в това.

Коментираният труд обхваща **251** страници. Структурата му включва увод, три глави, заключение, библиография и списък на ексцерпираните източници. Още в увода Ирена Русева ясно формулира обекта и предмета на изследване, маркира конкретните цели и задачи, откроява концепцията на А. В. Бондарко за функционално-семантичните полета в естествените езици като теоретичната база, в чиито термини се разгръща в изложението представянето на граматичните и неграматичните езикови експликатори на *възможността* в българския език. Обръща се внимание и на факта, че в емпиричната база на изследването са включени източници не само на хартиен носител, но и електронни източници. Като особено положително намирам икономичното, но оптимално информативно въвеждане на информация за основния понятийно-терминологичен апарат, което подготвя читателя за адекватно и еднозначно възприемане на съдържанието на текста.

Първа глава на дисертационния труд е посветена на основните концепции в славистичната и западноезичната лингвистична литература за семантичната същност на модалността и функционалните средства за нейното изразяване. Тук докторантката е проявила професионална зрелост, като не е потънала в изчерпателно подробна изброителност на съществуващите днес концепции за *модалността*, които са необятни по своя обхват, а е подхождала рационално, като на практика се е опитала да извлече общата логическа структура на разглежданото езиково явление по пътя на систематизирането на основните позиции, а на тази база да изрази и собствена гледна точка.

Втора глава проследява развитието на идеята за същността и съдържанието на епистемичната модалност в българската лингвистична традиция. На базата на направения научен обзор са изведени основните параметри на функционално-семантичното микрополе на епистемичната модалност в българския език, като при това акцентът е поставен върху авторската концепция за мястото на значението *възможност* в рамките на епистемичната модалност в съвременния български език.

В Третата глава от позициите на функционално-семантичната граматика са разгледани езиковите средства за изразяване на *възможност* в съвременния български език. Тук авторката се базира на идеята, че *възможността* е част от модалните проявления на епистемичната модалност, като ядрото ѝ в нашия език е грамемата кондиционал (условно наклонение), а периферията се характеризира с голямо разнообразие от лексикални, морфологични и синтактични средства. В хода на научния анализ са представени редица становища относно средствата за изразяване на възможност в съвременния български език, които са допълнени и прецизирани въз основа на собствените наблюдения на докторантката върху таксономичния материал.

В Заключението са обобщени изводите от научния анализ. А списъкът на ексцерпираните източници, който включва Български национален корпус, български художествени и медийни текстове, интернет публикации като блогове, форуми и др., определено впечатлява със своята пъстрота и многообразие.

Беглото преминаване по отделните части в това становище няма претенция за изчерпателност, тъй като то имаше за цел само да маркира логичната и чиста линия, по която се разгръща потокът на текста, както и изключително прецизното и премерено подреждане на информацията.

Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Рецензираният дисертационния труд е първото монографично изследване на български език, в което модалното значение *възможност* е изследвана в парадигмата на функционално-семантичните полета, като по този начин изследваният феномен е представен като явление, надскачащо границите на морфологията и синтаксиса.

За първи път в българската лингвистика е представено функционално-семантичното микрополе на епистемичната модалност в съвременния български език, характеризирани е и субмикрополето на *възможността* в нашия език, като са изследвани неговите граматични и неграматични компоненти. В хода на изложението са предложени и по-подходящи варианти за назоваване на някои проблемни термини.

Наред с оптималното апробиране на модела на А. Бондарко за функционално-семантичните полета върху материал от българския език, бих искала да открия и някои частни приноси на докторантката, като например: открояването на кондиционала като основно средство за изразяване на епистемичната по своята същност когнитивна преценка на говорещото лице за *възможността* действието да се реализира при наличието на определени условия; пълноценното представяне на модалните глаголи като лексикални периферийни средства на функционално-семантичното поле на *възможността*, което запълва една сериозна празнота в нашата традиция, и по този начин създава добра основа за бъдещи крослингвистични изследвания.

Преценка на публикациите по дисертационния труд

Предложени са шест самостоятелни публикации по темата на дисертацията, като четири от тях са доклади от национални и международни конференции, което е свидетелство за това, че в голямата си част резултатите от проучванията на Ирена Русева са апробирани пред професионална аудитория.

Лично участие на докторантката

Дисертационният труд представя своята авторка като отлично подготвен лингвист, който с лекота се ориентира в сложната и многолика научна продукция. Нейната самостоятелност е факт и при работата с теоретичните източници, и при анализирането, систематизирането и моделирането на езиковите явления, и при интерпретирането и обобщаването на резултатите от изследването.

Автореферат

Авторефератът в обем от 37 стр. представя пълноценно и адекватно структурата и съдържанието на дисертационния труд, като при това се открояват ясно постигнатите в изследването резултати. Приносите са представени обективно. Положителни страни на текста са отличният научен стил, стегнатостта и аналитичността на изложението, максималната информативност и четивност.

Заклучение

Дисертационният труд „Модалното значение *възможност* и изразяването му в съвременния български език” съдържа резултати, които представляват значими приноси в теоретичен и практико-приложен аспект за съвременната българистика. В това изследване са инвестирани изключително много труд, усилия, постоянство и всеотдайност от страна на докторантката, което само по себе си говори за висока степен на професионализъм и отдаденост на науката.

Достоинствата на обсъждания текст, задълбочените теоретични познания на докторантката, способността ѝ за самостоятелно провеждане на научно изследване, за формулиране на ясни и непротиворечиви изводи ми дават основание убедено да препоръчам на уважаемото Научно жури да присъди на Ирена Русева Русева образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Български език (Морфология).

22.08.2022 г.

Рецензент:

(проф. д-р Велка Попова)